

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 341.96

А. В. Токунова

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України
вул. Желябова, 2, прим. 323, Київ, 03057, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ПРЯМИЙ ФАКТОРИНГ: КЛЮЧОВІ СХЕМИ ПРОВЕДЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Статтю присвячено аналізу проблем, які можуть виникати при здійсненні міжнародного прямого факторингу.

Розглядаються варіанти здійснення міжнародного прямого факторингу: у випадку, коли боржник та фактор знаходяться на території України, а клієнт — за кордоном; у ситуації, якщо клієнт та фактор є резидентами, а боржник — нерезидентом; у випадку, коли фактор знаходиться на території України, а боржник та клієнт — за кордоном; у ситуації, коли клієнт знаходиться на території України, а боржник та фактор — за кордоном.

Ключові слова: міжнародний прямий факторинг, договір міжнародного факторингу, фактор, факторська винагорода.

Постановка проблеми. Потреба бізнесу в обігових коштах призвела до пошуку нових шляхів їх отримання, серед яких можна назвати факторинг, що використовується для прискорення грошового обігу, підвищення ефективності господарювання і позитивно зарекомендував себе в багатьох країнах. Особливо в даному аспекті слід відзначити міжнародний факторинг, обсяги якого зростають навіть під час світових економічних криз (див., наприклад: [1]).

Постановка завдання. Метою статті є: виявлення ключових схем проведення міжнародного прямого факторингу; з'ясування проблем, що можуть виникати при його здійсненні, та пошук шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективність міжнародного факторингу призвела до зацікавлення ним як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Так, в Україні найґрунтовніші дослідження були проведені Н. Тарабою та О. Пальчук. Що стосується представників зарубіжної науки, необхідно відзначити праці Г. Приходько, С. Овсейка, Ю. Алексанової, Н. Газдюк та інших. Незважаючи на те, що названі вчені здійснили значний внесок у розвиток міжнародного факторингу, недостатньо розробленими залишаються багато як теоретичних, так і практичних питань,

які й потребують подальшого розгляду, що зумовлює актуальність проведення даного дослідження.

Викладення основного матеріалу. Залежно від складу учасників міжнародний факторинг поділяється на прямий та непрямий (останній ще називають опосередкованим або двофакторним; тут, крім постачальника та боржника, є присутніми також два фактори — по одному з кожного боку кордону). Даний спосіб роботи характеризується зменшенням ризиків, але одночасно — значним підвищенням вартості плати за такий факторинг.

У прямому міжнародному факторингу передбачається наявність трьох суб'єктів — постачальника (клієнта за договором факторингу), покупця (боржника за договором факторингу) та фактора. Використання його є більш економним, але більш ризикованим та складним. До того ж, окремі недоліки національного законодавства подекуди створюють умови, коли працювати за даною схемою стає складно або навіть неможливо. Саме тому вбачається доцільним приділити особливу увагу саме цьому виду міжнародного факторингу.

Слід сказати, що навіть у випадку однофакторної схеми міжнародний прямий факторинг матиме відмінності залежно від місцезнаходження учасників правовідношення. Найбільш проблемними є чотири випадки здійснення такого факторингу (боржник та фактор знаходяться на території України, а клієнт — за кордоном; клієнт та фактор є резидентами, а боржник — нерезидентом; фактор знаходиться на території України, а боржник та клієнт — за кордоном; клієнт знаходиться на території України, а боржник та фактор — за кордоном), яким доцільно приділити особливу увагу.

Першим розглянемо випадок, коли боржник та фактор знаходяться на території України, а клієнт — за кордоном (див.: рис. 1).

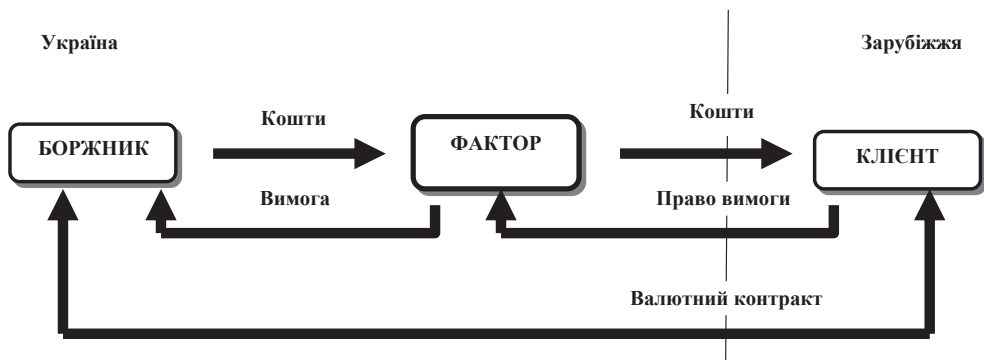

Рис. 1. Міжнародний прямий факторинг у випадку знаходження боржника та фактора на території України, а клієнта — за кордоном

Основна проблема, яка виникає в цій ситуації, пов'язана з переданням від боржника фактору коштів за відступленою вимогою. Річ у тім, що ціна первісного зовнішньоекономічного контракту встановлюється, як правило, в іноземній валюті. Таким чином, фактор перераховуватиме клієнтові

валюту, тобто розрахунки між боржником та фактором мають відбуватися також у ній.

Проте превалює думка, що це є можливим лише у стосунках між поставальником (клієнтом фактора) та покупцем (боржником), оскільки, виходячи з норми ч. 2 ст. 189 Господарського кодексу України, ціни у зовнішньоекономічних договорах (контрактах) можуть визначатися в іноземній валюті за згодою сторін. У той же час, згідно з ч. 2 ст. 198 цього ж акту, грошові зобов'язання учасників господарських відносин повинні бути виражені і підлягають оплаті у гривні. Грошові зобов'язання можуть бути виражені в іноземній валюті лише у випадках, якщо суб'єкти господарювання мають право проводити розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства. Виконання зобов'язань, виражених в іноземній валюті, здійснюється відповідно до закону [2]. Отже, законодавство України встановлює загальне правило щодо необхідності здійснення розрахунків у національній валюті, крім особливих випадків, коли суб'єкти господарювання мають окремо встановлене законом право проводити розрахунки в іноземній валюті.

Відповідно до ст. 7 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15–93 іноземна валюта використовується як засіб платежу в межах торговельного обороту лише в розрахунках між резидентами і нерезидентами [3]. Тобто, пряма можливість розрахунків суб'єктів господарювання-резидентів в іноземній валюті у внутрішньому обігу заборонена законодавством. Тож, фактор і боржник не зможуть без додаткових заходів провести необхідні взаєморозрахунки.

Що стосується таких додаткових заходів, Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15–93 зазначає в якості таких отримання індивідуальної ліцензії. Відповідно до Додатку до листа Національного банку України «Щодо реквізитів і тарифів, за якими необхідно здійснювати оплату послуг за надання індивідуальних ліцензій (дозволів) на здійснення операцій з валютними цінностями» від 30 вересня 2003 р. № 45–111/3169 вартість надання індивідуальної ліцензії на використання іноземної валюти як засобу платежу на території України складає 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4]. З огляду на статус сторін, вважається за доцільне здійснювати дані платежі з індивідуальною ліцензією Національного банку України, обов'язок отримання якої покласти на фактора. Пояснюючи посилання на статус сторін, слід сказати, що для боржника або поставальника виконання даної вимоги (отримання ліцензії) буде набагато складнішим, ніж для фактора. Останній, що є професіоналом на ринку фінансових послуг, має необхідну кваліфікацію та більше можливостей для отримання необхідного дозволу. Якщо буде використано запропонований підхід, фактор зможе відразу чітко прорахувати, наскільки доцільним буде для нього прийняття на обслуговування клієнта, і вирішити, чи буде він цим займатися, а, якщо так, — буде попереджено виникнення додаткових конфліктів та витрат.

Другою і, відповідно до думки Ю. Алексанової, найбільш розповсюдженою, є конструкція, коли клієнт та фінансовий агент є резидентами, а боржник — нерезидентом [5, с. 73] (див.: рис. 2).

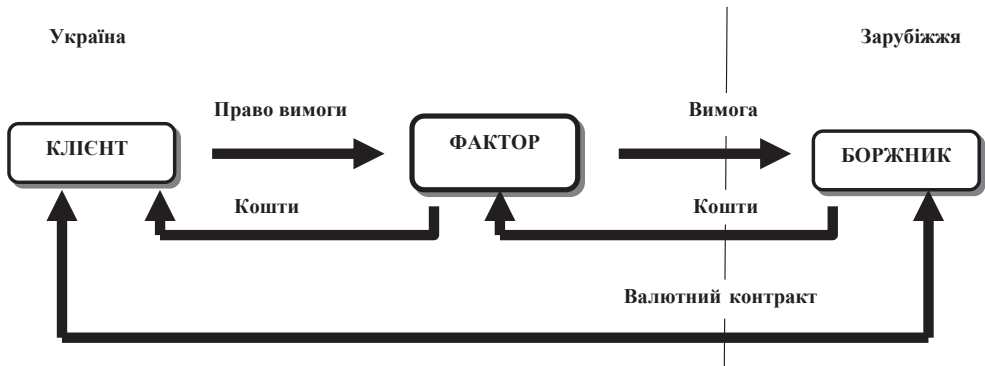

Рис. 2. Міжнародний прямий факторинг у випадку знаходження клієнта та фактора на території України, а боржника — за кордоном

Ситуація є певною мірою схожою з попередньою, проте вбачається, що в даному випадку, під час вирішення питання щодо необхідності ліцензування перерахування коштів між клієнтом та фактором, слід звернути увагу на дещо інший аспект: правову природу коштів, які передаються за договором з боку фактора, і мету відступлення права вимоги з боку клієнта в контексті здійснення та ліцензування валютних операцій.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15–93 юридична конструкція «валютні операції» включає в себе наступне: операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей [3]. З наведеного положення можливо з'ясувати, що «використання іноземної валюти як засобу платежу» є складовою однієї з трьох груп валютних операцій. І саме щодо неї постає основна кількість питань в сфері регулювання міжнародного факторингу.

Безпосереднє визначення цієї конструкції наводиться в п. 1.3 Положення про валютний контроль, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 р. № 49, з наступними змінами та доповненнями: це розрахунок за продукцію, роботи, послуги, об'єкти права інтелектуальної власності та інші майнові права [6]. Зі змісту наведеного прямо випливає, що для використання іноземної валюти як засобу платежу необхідно, щоб вона передавалась між суб'єктами господарювання замість певного товару.

Однак, слід сказати, що таке тлумачення не у всіх випадках узгоджується зі статусом іноземної валюти, яку фактор-резидент передає клієнту-резиденту, незалежно від того, чи фінансування надається до отримання платежів від боржника, чи відповідно до погашення останнім рахунків на адресу фактора. Найбільш наочно це можна побачити на прикладі регресного факторингу.

При міжнародному факторингу на регресній основі кошти клієнту надаються з боку фактора зовсім не в якості плати за право вимоги, яке відступається, а як фінансування, споріднене з кредитуванням чи відносинами позики. При цьому вимога, відступлена клієнтом, в цьому випадку не є товаром. Передача права вимоги фактору — це засіб чи механізм, який надається фактору з метою поступової компенсації фінансування, отриманого клієнтом. У тому ж випадку, коли боржник буде не в змозі здійснити виконання перед фактором, останній має можливість звернутись до клієнта з питання погашення боргу. У такому виді факторингових відносин в якості товару виступає комплекс факторингових послуг: фінансування, пред'явлення до сплати грошових вимог; захист від несплат боржників тощо, а кошти, що клієнт сплачує в якості факторської винагороди, і відіграють роль засобу платежу.

Підтвердження вказаної позиції можливо знайти в Конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» 1988 р., яка у ст. 1 визначає, що під час міжнародного факторингу фактор може виконувати, серед іншого, таку функцію, як фінансування постачальника, включаючи надання позики та здійснення авансових платежів [7].

Схожі приклади, за логікою побудови позиції, мають місце в національному законодавстві при вирішенні проблемних питань відносно необхідності отримання індивідуальної ліцензії Національного банку України для здійснення розрахунків за договором комісії. Так, 21 грудня 2009 р. Державною податковою адміністрацією України було видано лист «Про надання роз'яснення щодо порядку проведення розрахунків у іноземній валюті за надані нерезидентам України послуги при виконанні договорів комісії» під № 28396/7/22–5017, де було здійснено тлумачення положень щодо порядку проведення розрахунків у іноземній валюті за надані нерезидентам України послуги при виконанні договорів комісії [8]. Йшлося про те, що згідно із ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України [9]. Відповідно до ст. 1011 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента [10].

Пункт 5.2 Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затвердженої Постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 р. № 492, визначає, що поточний рахунок в іноземній валюті відкривається

суб'єкту господарювання для зберігання грошей і проведення розрахунків у межах законодавства України в безготівковій та готівковій іноземній валюті для здійснення поточних операцій, визначених законодавством України [11].

Вищевказаний лист під поточними торговельними операціями в іноземній валюті розуміє розрахунки, зокрема, між юридичними особами-нерезидентами та юридичними особами-резидентами через юридичних осіб-резидентів (посередників) відповідно до договорів (контрактів, угод), що укладені згідно з чинним законодавством України. Надалі в листі вказано, що, згідно з Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, на поточні рахунки в іноземній валюті юридичних осіб-резидентів зараховуються кошти, зокрема, через розподільчі рахунки, перераховані з-за кордону нерезидентом на рахунок резидента, який виступає посередником, для подальшого перерахування іншим резидентам-суб'єктам господарської діяльності, за дорученням яких на підставі договорів, в тому числі комісії, здійснено продаж товарів (робіт, послуг) [8].

Як висновок, у розглянутому роз'ясненні Державної податкової адміністрації було визначено, що, виходячи з режиму використання поточних рахунків в іноземній валюті, розрахунки (в тому числі і в іноземній валюті) між резидентами-комітентами та резидентами-посередниками (комісіонерами), якими здійснено продаж товарів (робіт, послуг) нерезидентам, не є поточними торговельними операціями в іноземній валюті, оскільки в даному випадку іноземна валюта не використовується як засіб платежу, оскільки виручка в іноземній валюті та товари (роботи, послуги) відповідно до чинного законодавства не є власністю резидентів-комісіонерів (ст. 1018 ЦК України), і ними здійснюється лише перерахування за належністю іноземної валюти, що надійшла на їхні рахунки від нерезидентів як оплата за експортовані товари, послуги.

Отже, здійснення операції перерахування комісіонером іноземної валюти резидентам-комітентам, за дорученням яких ним здійснено продаж товарів (робіт, послуг) нерезиденту, не потребує ліцензії відповідно до пп. «г» п. 4 ст. 5 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. за № 15–93.

Таким чином, комісіонер-резидент за договором комісії може здійснювати перерахування комітенту-резиденту виручки, яка належить комітенту та надійшла на рахунок комісіонера за експортовані нерезиденту товари (роботи, послуги), як в іноземній валюті, так і в гривні, залежно від того, що передбачено умовами договору комісії [8].

Тобто, основною підставою для надання наведеного вище роз'яснення є саме той аспект, що іноземна валюта не використовується як засіб платежу у відносинах між комісіонером і комітентом.

Інший приклад розгляду питання щодо відсутності необхідності застосування індивідуального ліцензування при переданні коштів в іноземній валюті між резидентами, пов'язаний із більш близьким інститутом до факторингу, ніж комісія, а саме з інститутом банківського кредитування.

Зокрема, листом Національного банку України «Про правомірність укладання кредитних договорів в іноземній валюті» від 7 грудня 2009 р. № 13-210/7871-22612 у висновках було встановлено, що «операція з надання банками кредитів в іноземній валюті не потребує індивідуальної ліцензії» [12]. Крім того, цю позицію було підтверджено у рішеннях вищих судових інстанцій. Так, відповідно до Постанови Верховного Суду України по справі № 6-7ц11 від 21 березня 2011 р. і Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ по справі № 6-17534св11 від 6 липня 2011 р., «за відсутності нормативних умов для застосування режиму індивідуального ліцензування щодо вказаних операцій достатньою правовою підставою для здійснення банками кредитування в іноземній валюті, згідно з вимогами ст. 5 Декрету Кабінету Міністрів України, є наявність у банка генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій, отриманої в установленому порядку, тобто отримання письмового дозволу Національного банку України на операції, пов'язані з іноземною валютою» [13; 14]. Аналогічний підхід підтримується і в межах господарського процесу. Так, в оглядовому листі Вищого господарського суду України від 21 листопада 2011 р. № 01-06/1626/2011 закріплено, що «надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті не потребує індивідуальної ліцензії, якщо банк має відповідну генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення таких операцій» [15]. Наведені приклади судової практики чітко вказують на можливість надання кредитування в іноземній валюті, і при цьому, за логікою текстів рішень, іноземна валюта тут не є засобом платежу.

Проведення паралелей між факторингом та кредитуванням при наданні цих послуг комерційними банками є виправданим і тим, що, відповідно до п. 3. ч. 1. ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність», на сьогодні факторинг віднесено до кредитних операцій [16]. Таким чином, застосування аналогії при тлумаченні законодавства в даному контексті є виправданим.

Слід зазначити, що питання отримання генеральної ліцензії є важливим аспектом діяльності не тільки банків, але й небанківських фінансових установ, до яких, відповідно до вимог ЦК України щодо факторів, мають відноситися суб'єкти, які надають факторингові послуги, та при цьому не є банками. Так, відповідно до п. 1.2 Положення «Про порядок надання небанківським фінансовим установам, національному оператору поштового зв'язку генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій», затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 9 серпня 2002 р. № 297, зі змінами та доповненнями [17], небанківська фінансова установа, національний оператор поштового зв'язку мають право здійснювати операції, передбачені ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», якщо вони є валютними операціями, тільки після отримання генеральної ліцензії згідно з пунктом 2 статті 5 Декрету (Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15-93 — *авт.*). У тому числі, тільки наявність такого

документу дозволить провадити діяльність щодо факторингу з використанням валюти. Разом із тим, наявність цього документу, на нашу думку, є підставою для відсутності застосування індивідуального ліцензування до надання фінансування фактором-резидентом клієнту-резиденту.

Таким чином, за результатами системного аналізу міжнародного та національного законодавства, судової практики можливо зробити висновок про те, що за наявності генеральної ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій і банки, і факторингові компанії мають підстави для надання фінансування своїм клієнтам в іноземній валюті без отримання відповідної індивідуальної ліцензії, в тому числі за умови статусу резидента України в обох сторін договору.

Для попередження виникнення конфліктних ситуацій дане положення необхідно закріпити в листі-роз'ясненні Національного банку України. Побудованим такий лист повинен бути саме на тих підставах, що грошові кошти у вигляді іноземної валюти у випадку міжнародного регресного факторингу за своєю природою є фінансуванням, послугою, а не засобом платежу.

Третім випадком, який необхідно розглянути в контексті здійснення міжнародного факторингу, є ситуація, коли клієнт знаходиться на території України, а боржник та фактор — за кордоном (див.: рис. 3).

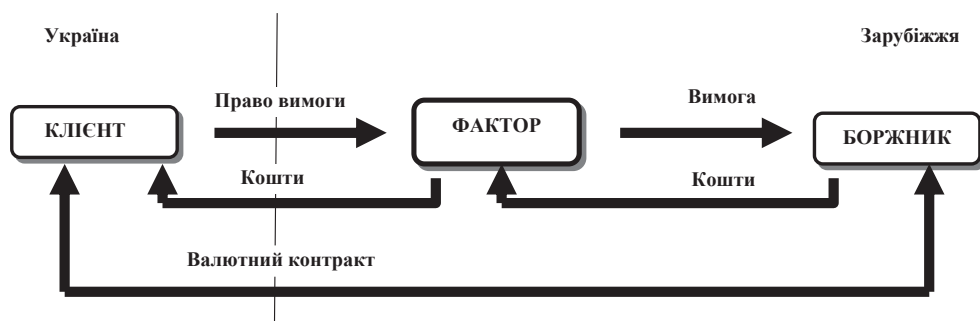

Рис. 3. Міжнародний прямий факторинг у випадку знаходження клієнта на території України, а фактора та боржника — за кордоном

Основна проблема тут полягає в тому, що, якщо боржник за факторинговим договором буде здійснювати виконання факторові, а останній — перераховувати клієнту належні кошти за вирахуванням факторської винагороди, як зазвичай передбачає договір факторингу, клієнт буде відповідальним за недоотримання валютної виручки на суму, що складатиме винагороду фактору. Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23 вересня 1994 р. № 185/94-ВР у ст. 4 передбачено стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 % від суми неоплаченої виручки (вартості непоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості [18].

Цього можна уникнути, якщо фактор перераховуватиме всю валютну виручку, яку отримує від боржника, на рахунок, що відкрито на ім'я клі-

ента, але до якого останній матиме доступ лише тоді, коли перерахує з іншого рахунку до фактора всю суму факторської винагороди. Таким чином, з-за кордону до клієнта буде зараховано повну суму валютної виручки.

Четвертим випадком, який потребує розгляду, є ситуація, коли фактор знаходиться на території України, боржник та клієнт — за кордоном (див.: рис. 4).

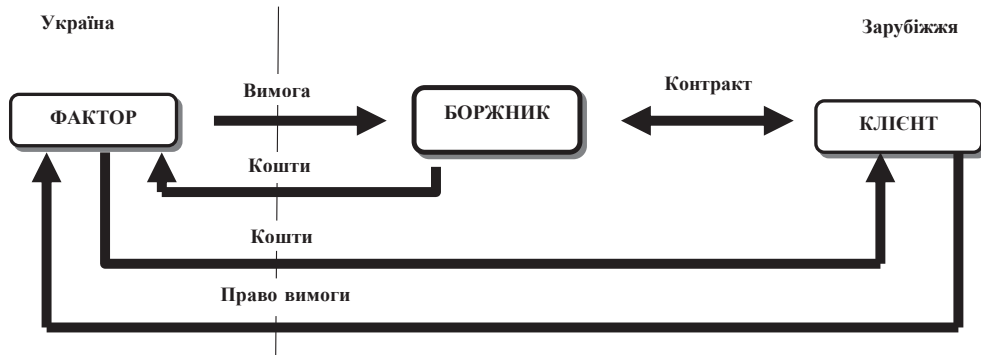

Рис. 4. Міжнародний прямий факторинг у випадку знаходження фактора на території України, а клієнта та боржника — за кордоном

Ключовою проблемою за такої схеми є небезпека покладення на фактора відповідальності за неповернення валютної виручки. Дана ситуація можлива тоді, коли здійснюється факторинг з фінансуванням, яке надається клієнту до сплати фактору з боку боржника. Валютне законодавство України встановлює достатньо жорсткі норми щодо повернення валюти до країни, що може призвести до того, що у випадку ненадходження фактору коштів через 90 днів він нестиме вказану в Законі України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» відповідальність. Більше того, в даному випадку встановлення санкцій за порушення виправдовує себе, оскільки виступає бар'єром для зловживань. Слід також сказати, що навіть встановлення у договорі права регресу фактора до клієнта не є достатнім для вирішення проблеми, оскільки ймовірною є ситуація, коли і клієнт не зможе перерахувати кошти вчасно.

Можливим виходом у цьому випадку вбачається страхування відповідних ризиків. В Україні послуги зі страхування товарних кредитів пропонують «Страхова група «ТАС», «Гарантія», «Страхова компанія «Провідна». Об'єктом страхування кредитних ризиків у факторингу є майнові інтереси фактора, пов'язані з можливістю настання збитків у результаті невиконання дебітором зобов'язань за договором поставки [19, с. 17–18].

Таким чином, у даному випадку пропонується рекомендувати факторам, по-перше, укладати договори міжнародного факторингу без фінансування, включати до умов відповідного договору положення про сплату клієнтові лише після виконання боржником грошового зобов'язання. По-друге, укладати подібні договори з регресом до постачальника. І, по-третє, за неможливості вказаного вище, доцільним є укладення договору зі страхуванням відповідних ризиків.

Висновки. У роботі досліджено низку проблем, що можуть виникати при здійсненні міжнародного факторингу, та внесено пропозиції щодо способів їх подолання.

Розглянуто варіанти здійснення міжнародного прямого факторингу, визначено проблеми, які є найбільш типовими в кожній ситуації, запропоновано окремі способи їх вирішення. Зокрема:

у випадку, коли боржник та фактор знаходяться на території України, а клієнт — за кордоном, виявлено, що основна проблема пов'язана з неможливістю вільного розрахунку між боржником та фактором в іноземній валюті. У цій ситуації запропоновано здійснювати дані платежі з індивідуальною ліцензією Національного банку України, обов'язок отримання якої покласти на фактора;

у ситуації, якщо клієнт та фактор є резидентами, а боржник — нерезидентом, ключовим питанням також є проблемність розрахунку в іноземній валюті між резидентами, в цьому разі — клієнтом та фактором. Обґрунтовано, що, за наявності генеральної ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій, і банки, і факторингові компанії мають підстави для надання фінансування своїм клієнтам в іноземній валюті без отримання індивідуальної ліцензії. Для попередження виникнення конфліктних ситуацій дане положення запропоновано закріпити в листі-роз'ясненні Національного банку України. Побудованим такий лист повинен бути саме на тих підставах, що грошові кошти у вигляді іноземної валюти у цьому випадку передаються в межах надання послуги з фінансування і не є засобом платежу;

у випадку, коли фактор знаходиться на території України, а боржник та клієнт — за кордоном, виявлено, що небезпечною може стати операція, коли здійснюється факторинг з фінансуванням, яке надається клієнту до сплати фактору з боку боржника, оскільки є можливими проблеми з неповерненням валютної виручки. У даній ситуації запропоновано рекомендувати факторам, по-перше, укладати договори міжнародного факторингу без фінансування, включати до умов відповідного договору положення про сплату клієнтові лише після виконання боржником грошового зобов'язання. По-друге, укладати подібні договори з регресом до поставальника. І, по-третє, за неможливості вказаного вище, доцільним є укладення договору зі страхуванням відповідних ризиків;

у ситуації, коли клієнт знаходиться на території України, а боржник та фактор — за кордоном, визначено, що можливим є притягнення клієнта до відповідальності за недоотримання валютної виручки, якщо фактор буде перераховувати клієнту кошти, отримані від боржника, з вирахуванням факторської винагороди, як це зазвичай передбачається договором факторингу. Запропоновано вирішити дану проблему через перерахування фактором усієї валютної виручки, яку отримано від боржника, на рахунок, що відкрито на ім'я клієнта, але до якого останній матиме доступ лише тоді, коли перерахує з іншого рахунку до фактора всю суму факторської винагороди. Таким чином, з-за кордону до клієнта буде зараховано повну суму валютної виручки.

Список літератури

1. Accumulative Turnover Figures for All FCI Members Compared to Worldwide Factoring Turnover [Electronic resource] // Web-site of Factors Chain International. — Mode of access : <https://fci.nl/en/about-factoring/statistics>. — Title from the screen.
2. Господарський кодекс України [Текст] : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18; № 19–20; № 21–22. — Ст. 144.
3. Про систему валютного регулювання і валютного контролю [Текст] : Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15–93 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 17. — Ст. 184.
4. Щодо реквізитів і тарифів, за якими необхідно здійснювати оплату послуг за надання індивідуальних ліцензій (дозволів) на здійснення операцій з валютними цінностями : Лист Національного банку України від 30 вересня 2003 р. № 45–111/3169 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va169500-03>. — Назва з екрану.
5. Алексанова Ю. А. Международный факторинг: проблемы валютного регулирования и контроля [Текст] / Ю. А. Алексанова // Финансы. — 2002. — № 8. — С. 72–74.
6. Про затвердження Положення про валютний контроль [Текст] : Постанова Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 р. № 49 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 14. — Ст. 573.
7. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28 травня 1988 р. [Текст] // Урядовий кур'єр. — 2006. — № 49.
8. Про надання роз'яснення щодо порядку проведення розрахунків у іноземній валюті за надані нерезидентам України послуги при виконанні договорів комісії : Лист Державної податкової адміністрації України від 21 грудня 2009 р. № 28396/7/22–5017 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Інформаційного агентства «ЛІГА:ЗАКОН». — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GDPI9938.html. — Назва з екрану.
9. Про зовнішньоекономічну діяльність [Текст] : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 29. — Ст. 377.
10. Цивільний кодекс України [Текст] : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № № 40–44. — Ст. 356.
11. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах [Текст] : Постанова Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 р. № 492 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 51. — Ст. 2707.
12. Про правомірність укладання кредитних договорів в іноземній валюті : Лист Національного банку України від 7 грудня 2009 р. № 13–210/7871–22612 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v7871500-09>. — Назва з екрану.
13. Постанова Верховного Суду України по справі 6–7ц11 від 21 березня 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Єдиного державного реєстру судових рішень. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15090148>. — Назва з екрану.
14. Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ по справі 6–17534св11 від 6 липня 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Єдиного державного реєстру судових рішень. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17083967>. — Назва з екрану.
15. Про деякі питання практики вирішення спорів за участю банків (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) [Текст] : Лист Вищого господарського суду України від 21 листопада 2011 р. № 01–06/1626/2011 // Вісник господарського судочинства. — 2011. — № 6. — Ст. 47.
16. Про банки і банківську діяльність [Текст] : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № № 5–6. — Ст. 30.
17. Про затвердження Положення про порядок надання небанківським фінансовим установам, національному оператору поштового зв'язку генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій [Текст] : Постанова Правління Національного банку України від 9 серпня 2002 р. № 297 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 36. — Ст. 1711.

18. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [Текст] : Закон України від 23 вересня 1994 р. № 185/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 40. — Ст. 364.
19. Внукова Н. Ризики факторингу та способи їх страхування [Текст] / Н. Внукова, Н. Опешко // Фінансовий ринок України. — 2010. — № 3 (77). — С. 15–18.

Стаття надійшла до редакції 27.05.2016

А. В. Токунова

Институт економіко-правових досліджень
Национальной академии наук України
ул. Желябова, 2, пом. 323, Киев, 03057, Україна

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ПРЯМОЙ ФАКТОРИНГ: КЛЮЧЕВЫЕ СХЕМЫ
ПРОВЕДЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

Резюме

В статье исследован ряд проблем, которые могут возникать при осуществлении международного факторинга, и внесены предложения относительно способов их преодоления.

Рассмотрены варианты осуществления международного прямого факторинга: в случае, когда должник и фактор находятся на территории Украины, а клиент — за границей; в ситуации, если клиент и фактор являются резидентами, а должник — нерезидентом; в случае, когда фактор находится на территории Украины, а должник и клиент — за границей; в ситуации, когда клиент находится на территории Украины, а должник и фактор — за границей.

Определены проблемы, являющиеся наиболее типичными в каждой из указанных ситуаций, и предложены отдельные способы их решения.

Ключевые слова: международный прямой факторинг, договор международного факторинга, фактор, факторское вознаграждение.

A. V. Tokunova

Institute of Economic and Legal Research of National
Academy of Sciences of Ukraine
Zhelyabova str., 2, rm 323, Kiev, Ukraine

**THE INTERNATIONAL DIRECT FACTORING: KEY SCHEMES
OF CARRYING OUT, PROBLEMS AND WAYS OF THEIR DECISION**

Summary

In the article there is investigated a number of problems which can arise at implementation of the international factoring, and it is offered concerning ways of their overcoming.

There are considered the options of direct international factoring implementation : in a case when the debtor and a factor are in the territory of Ukraine, and the client is abroad; in a situation if the client and a factor are residents, and the debtor is nonresident; in a case the factor is in the territory of Ukraine, and the debtor and the client are abroad; in a situation when the client is in the territory of Ukraine, and the debtor and a factor are abroad.

Problems which are the most typical in each of the specified situations are defined, and separate ways of their solution are proposed.

Key words: international direct factoring, contract of the international factoring, factor, factor remuneration.